

Список використаної літератури:

1. Crawford J. State Responsibility : The General Part. Cambridge : Cambridge University Press, 2013. 912 p.
2. Гроций Г. О праве войны и мира. Три книги / Г. Гроций. – Книга 2 : репринт с изд. 1956 г. / под общ. ред. С. Б. Крылова. – М. : Ладомир, 1994.
3. Анцилотти Д. Курс международного права : введение – общая часть; пер. с итал. ; под ред. : Д. Б. Левин (Предисл.) ; пер. : А. Л. Сакетти, Э. М. Фабриков. М. : Иностр. лит., 1961. Т. 1. С. 447 с.

Ключові слова: міжнародна відповідальність, відповідальність держав, доктрина міжнародного права.

Ключевые слова: международная ответственность, ответственность государств, доктрина международного права.

Key words: international responsibility, responsibility of states, doctrine of international law.

РЯБОШАПЧЕНКО АНАСТАСІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри міжнародного та європейського права,
кандидат юридичних наук*

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МЕХАНІЗМІВ КОНТРОЛЮ ЗА ДОТРИМАННЯМ ПРАВ ЛЮДИНИ

Головними проблемами з часу створення та розширення механізмів контролю за дотриманням прав людини були, й залишаються досі, аспекти щодо впровадження механізмів, які б ефективно впроваджували систему контролю за дотриманням прав людини на національному рівні. Ця загально сформульована проблема витікає з настанови, що головну відповідальність за імплементацію норм прав людини несе держава, у той час як міжнародне співтовариство лише «допомагає» державі у здійсненні цього обов'язку.

Щодо глобальної системи механізмів контролю за дотриманням права людини (у межах ООН), то мірою свого розвитку вона зіткнулася з низкою проблем. Наприклад, затримка в поданні/розгляді доповідей, неподання доповідей, дублювання вимог органів системи до подання доповідей. Питання підвищення ефективності системи договірних органів з прав людини перебуває в центрі уваги окремих договірних органів, нарад голів договірних органів, Комісії з прав людини та Генеральної Асамблеї. Воно також було предметом обговорень засідання між комітетами [1].

У травні 2005 року Управлінням Високого комісару ООН з прав людини був прийнятий документ під назвою «План дій УВКПЛ: захист і розширення прав і можливостей» [2], який й на сьогодні є актуальним для міжнародного права прав людини. В документі аналізуються голо-

вні проблемні аспекти системи забезпечення прав людини на рівні ООН і не тільки, також як пропонуються деякі заходи щодо подолання цих проблем.

У документі виділені наступні головні проблеми: бідність, дискримінація, конфлікти, безкарність, дефіцит демократії та інституційна слабкість [2, с. 2]. З цього переліку для нашого аналізу безпосередньо має відношення остання проблема – інституційна слабкість. Подолання цієї проблеми Верховний комісар бачить у «...посиленні ролі і можливостей УВКПЛ, впровадженні нових підходів, покращенні планування та менеджменту, і в суттєвому розширенні ресурсів» [2, с. 5]. Якщо взяти в сукупності всі означені шляхи подолання існуючих проблем у сфері міжнародних механізмів контролю за дотриманням прав людини ООН, то їх можна звести до низки заходів, а саме: покращення координації між різними органами у сфері прав людини, розширення контролюючих функцій через розширення механізмів впливу на імплементацію прав людини у кожній державі, повноцінна імплементація стандартів прав людини у кожній державі, та зниження бюрократичної складової під час процедури подання/розгляду доповідей держав у різних органах ООН. Щодо процесу реалізації цих приписів можна констатувати його повільність та деякий спротив держав, адже, як вказано на самому сайту УВКПЛ, з 2003 року та й досі «збираються думки договірних органів, держав-учасників, неурядових організацій та інших партнерів ООН» [1], у той час як досягнення ефективною системи контролю за дотриманням прав людини на рівні ООН залишається метою майбутнього.

Проте не можна недооцінювати роль ООН та її договірних органів у контролі за дотриманням прав людини. Авторитет організації, її ефективна робота з впровадження прав людини на міжнародному рівні дозволяє говорити про існування напрямку діяльності щодо покращення стану дотримання прав людини у цілому світі; також можна з впевненістю говорити про майбутнє покращення системи контрольних механізмів, незважаючи на сьогоденний, досить повільний, стан розвитку та покращення системи. Одним із проявом покращення ситуації стало перетворення Комісії з прав людини у 2006 році на Раду з прав людини, адже сама Комісія втратила свій авторитет. Ключовим для ефективного перетворення стало положення резолюції ГА ООН 60/251, згідно з яким «Генеральна Асамблея більшістю в дві третини голосів присутніх і голосуючих членів може призупинити членство в Раді будь-якого члена Ради, який здійснює грубі та систематичні порушення прав людини». Це положення (якого раніше не існувало щодо Комісії) дозволяє не допускати до участі у Раді представників тих держав, які з моральної точки зору не можуть правильно оцінювати дієвість механізмів дотримання прав людини.

Для українських реалій головним механізмом захисту прав людини залишається Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ), який не можна опустити при розгляді цієї теми.

Основним принципом роботи ЄСПЛ є його субсидіарний характер по відношенню до національних механізмів захисту прав людини. Для

збереження такого характеру ЄСПЛ і запобігання його подальшої безконтрольною трансформації необхідно вирішити основну проблему – його перевантаженість. Для цього буде корисно сформувати в складі Суду колегіальний структурний підрозділ, основним завданням якого стане розгляд прийнятності скарг. Створення такого фільтраційного механізму повинно бути пов'язане зі збільшенням штату суддів ЄСПЛ. Ці кроки дозволять знизити перевантаженість Суду, скоротити терміни розгляду справ, і в результаті мінімізувати потребу Суду у прийнятті пілотних постанов, які ставлять під загрозу принцип субсидіарності. Можна погодитись із думкою М.Ю. Іжікова, що зростання числа невиконаних постанов ЄСПЛ в останні роки може бути викликаний саме зміною діяльності цього органу, в тому числі практикою винесення пілотних постанов, яка знижує рівень довіри до Суду [3, с. 13].

Також вважаємо доцільним, аби ЄСПЛ розширив рамки нефінансових засобів захисту прав і використовував інші, негрошові засоби, як це робить, наприклад, Міжамериканський суд з прав людини, але крім тих, які несумісні з державним суверенітетом (наприклад, вимоги про зміну законодавства і офіційної політики).

Окремою проблемою, яка потребує детального висвітлення, є проблема виконання рішень ЄСПЛ, яка в останні роки стала актуальною завдяки діям РФ. У 2015 році група депутатів Держдуми РФ звернулася до Конституційного суду з проханням оцінити можливість визнання і виконання постанов ЄСПЛ, що суперечать положенням Конституції і правовим позиціям Конституційного суду. Заявники посилалися, зокрема, на справу ЮКОСа і справу Анчугова і Гладкова (про заборону брати участь у виборах для всіх осіб, які відбувають термін позбавлення волі). Суд вирішив, що «Росія як виняток, може відступити від виконання покладених на неї зобов'язань, якщо такий відступ є єдиним можливим способом уникнути порушення основоположних конституційних принципів» [4]. А вже 15 грудня 2015 року президент РФ підписав закон, що дозволяє Конституційному суду повністю або частково ігнорувати резолюції ЄСПЛ. Ситуацією для такого рішення буде такий випадок, коли рішення останнього імовірно призводить до розбіжності з Конституцією [5]. Тобто, навіть наявність рішення ЄСПЛ, яке буде прямо вказувати на порушення Росією прав людини і присуджувати компенсацію, вірогідно, може бути не виконано Росією.

Загалом, сьогоденні проблеми міжнародних механізмів контролю за дотриманням прав людини можна звести до двох: організаційна неефективність (перевантаженість справами, бюрократичні проблеми тощо) та проблеми виконання рішень (неважливо, чи є рішення обов'язковим чи рекомендаційним). Шляхи подолання цих проблем відрізняються на глобальному та регіональному рівнях. На глобальному рівні уявляється, що головним чином подолання існуючих проблем можливо через спрощення процедурних аспектів діяльності органів (наприклад, направлення однієї доповіді від держави щодо виконання стандартів прав людини до різних інституцій) та покращення системи координації поміж органами (не тільки в межах ООН, але й поза нею). На регіональному рівні слугувати справі покращення механізмів контролю за

дотриманням прав людини буде зменшення бюрократизації органів контролю (що особливо актуальним є для ЄСПЛ) та введення контролю за виконанням рішень (щодо ЄСПЛ можливо посилити контроль за виконанням рішень через механізми Ради Європи). Наразі можна говорити про існуючий прогрес у сфері прав людини, і недостатньо розвинені механізми контролю за дотриманням прав людини, адже деякі регіони світу (як то південно-східна Азія) залишилися без дієвих механізмів, а зневага до прав людини у деяких країнах знаходиться на дуже високому рівні (взяти хоча б Китай, чи КНДР, де порушення прав людини є реальністю повсякденного життя).

Важливо (але, мабуть, занадто ідеалістично), щоб процес дотримання прав людини на національному рівні був сприйнятий державами як першочергове завдання внутрішньої та зовнішньої політики незалежно від діяльності міжнародних механізмів контролю за дотриманням прав людини, що буде найефективнішим засобом у ліквідації багатьох сьогоденних проблем у цій сфері.

Список використаної літератури:

1. Эффективное осуществление инструментов международного права в области прав человека: Развитие системы договорных органов по правам человека. URL: <http://www.ohchr.org/RU/HRBodies/Pages/DocumentsSystem.aspx>.
2. The OHCHR Plan for Action: Protection and Empowerment. URL: <http://www2.ohchr.org/english/planaction.pdf>.
3. Ижиков М.Ю. Взаимодействие международного и внутригосударственного права в области защиты прав человека : автореф. ... канд. юрид. наук : 12.00.10 / М.Ю. Ижиков; Московская государственная юридическая академия имени О.Е. Кутафина. М., 2012.
4. Компенсации ЮКОСу не сошлись с Конституцией. URL: <http://www.kommersant.ru/doc/2747573>.
5. Конституционному суду России разрешили отменять решения ЕСПЧ. URL: <https://republic.ru/posts/61018>.

Ключові слова: ООН, УВКПЛ, Європейський суд з прав людини, виконання рішень, інституційна спроможність.

Ключевые слова: ООН, УВКПЧ, Европейский суд по правам человека, исполнение решений, институциональная способность.

Key words: UN, UNHCHR, European Court for Human Rights, implementation of decisions, institutional capacity.